

Magdalena Kinga Stawicka

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ODDZIAŁYWANIE KAPITAŁU ZAGRANICZNEGO NA WZROST GOSPODARCZY KRAJÓW CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ

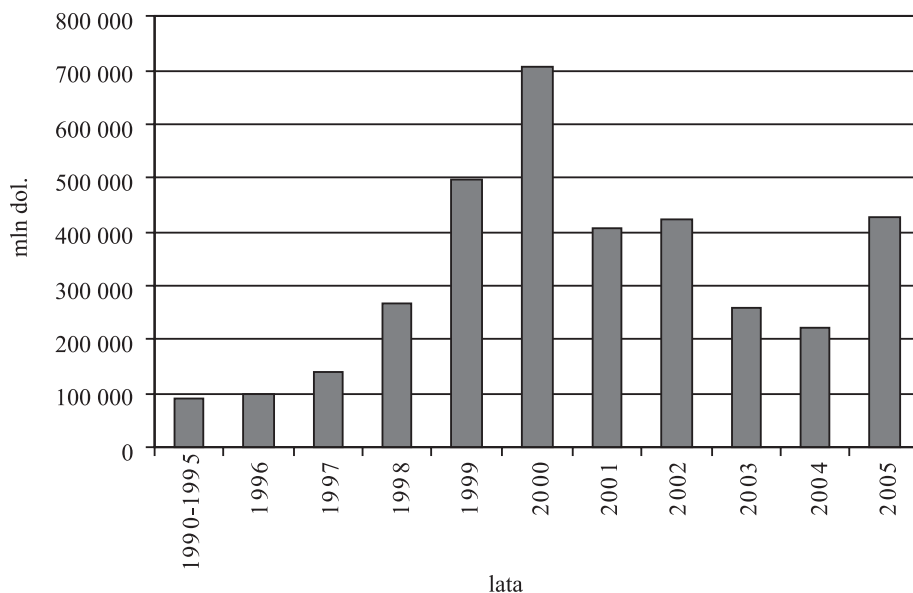
W literaturze przedmiotu dominuje opinia, iż kraje, które pozyskują kapitał zagraniczny w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, mają szansę szybciej osiągnąć wyższy poziom zaawansowania gospodarczego. Potwierdzeniem tej tezy jest zazwyczaj określenie pozytywnych efektów, jakie pojawiają się w gospodarce przyjmującej kapitał zagraniczny po dłuższym okresie prowadzenia działalności przez inwestorów zagranicznych. Jednym z pozytywnych efektów jest transfer zagranicznych środków finansowych do kraju goszczącego, co umożliwia wykonanie inwestycji, które wcześniej nie mogły być zrealizowane ze względu na zbyt niski poziom akumulacji wewnętrznej. Drugi efekt związany jest z transferem technologii do kraju goszczącego, co powoduje szeroko rozumiane zmiany jakościowe, dzięki którym przedsiębiorstwa lokalne, dostosowując się do wymogów rynkowych, stają się bardziej konkurencyjne na rynku międzynarodowym. Nacisk kładzie się przede wszystkim na dyfuzję wiedzy oraz doświadczenia w celu podnoszenia poziomu innowacyjności gospodarki przyjmującej kapitał zagraniczny.

Celem artykułu jest próba oceny wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na kształtowanie się wzrostu gospodarczego w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Przeprowadzona zostanie szczegółowa analiza wartości produktu krajowego brutto oraz jego wzrostu lub spadku w analizowanym okresie, a także porównanie jego zmian ze zmianami wartości napływu kapitału zagranicznego do krajów UE. Efektem tych rozważań będą wnioski, które pozwolą odpowiedzieć na pytanie, jaka jest zależność między bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi a wzrostem gospodarczym. Możliwe są zatem trzy typy relacji:

- 1) wzrost gospodarczy przyciąga bezpośrednie inwestycje zagraniczne,
- 2) bezpośrednie inwestycje zagraniczne podnoszą tempo wzrostu gospodarczego kraju,
- 3) zarówno wzrost gospodarczy, jak i bezpośrednie inwestycje zagraniczne występują łącznie lub nie wpływają na siebie w sposób istotny.

Od 1 stycznia 2007 r. Unia Europejska składa się z 27 krajów członkowskich, jednakże informacje dotyczące napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) do krajów unijnych, które corocznie prezentuje Konferencja Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju – UNCTAD¹, dotyczą danych za rok 2005, kiedy to do Unii Europejskiej należało jeszcze 25 państw. W swojej analizie autorka zmodyfikuje dane, wliczając do globalnej wartości danych dotyczących UE wszystkie kraje należące do tego związku polityczno-gospodarczego, tak aby przedstawione wnioski dotyczyły aktualnej sytuacji Unii Europejskiej.

W roku 2005 na świecie ulokowano kapitał o wartości 916 277 mln dol., w tym w samej Unii Europejskiej aż 430 510 mln dol., co oznacza, iż 46% światowych przepływów kapitałowych trafia do krajów członkowskich.

Rys. 1. Wartość napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do 27 krajów Unii Europejskiej w latach 1990-2005 (w mln dol.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*World Investment Report ... 2002; 2003; 2004; 2005*].

Analizując dziesięcioletni okres funkcjonowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych, można zaobserwować, iż najwięcej kapitału zagranicznego zostało ulokowane w krajach Unii Europejskiej w roku 2000, kiedy to wartość zainwestowanego kapitału osiągnęła poziom 706 534 mln dol., co stanowiło 58% ogółu inwestycji zagranicznych ulokowanych na świecie. Pod względem wielkości odbioru bezpośrednich inwestycji zagranicznych w analizowanym okresie najwięcej napły-

¹ Światowy Raport Inwestycyjny – *World Investment Report* (WIR).

nęło ich do Wielkiej Brytanii (5-krotnie był to lider BIZ), Belgii (2-krotnie), Luksemburga, Niemiec oraz Francji (1-krotnie). Jednakże kraje te znacznie różnią się od siebie wielkością, stąd też warto jest zawsze przeanalizować wartości realne, czyli BIZ *per capita*.

Tabela 1. Minimalne, maksymalne oraz średnie wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych przypadających na 1 mieszkańca w krajach Unii Europejskiej w latach 1996-2005.

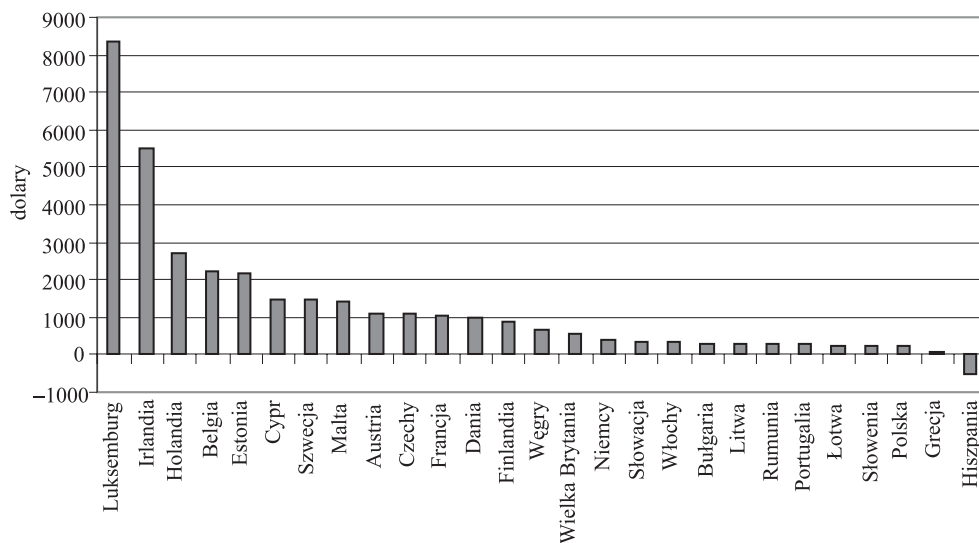
Rok	BIZ <i>per capita</i>				
	średnia w dolarach	maksimum		minimum	
		kraj	wartość w dolarach	kraj	wartość w dolarach
1996	253	Belgia i Luksemburg*	1293	Rumunia	12
1997	320	Szwecja	1204	Rumunia	56
1998	604	Holandia	2264	Grecja	8
1999	1391	Belgia i Luksemburg	1103	Rumunia	48
2000	1520	Belgia i Luksemburg	8158	Rumunia	48
2001	1033	Belgia i Luksemburg	8108	Rumunia	54
2002	10 639	Luksemburg	266 404	Malta	-1092
2003	1117	Luksemburg	8961	Litwa	53
2004	899	Luksemburg	8995	Dania	-1980
2005	1268	Luksemburg	8375	Hiszpania	-530

* Do roku 2001 włącznie dane dotyczące bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Belgii i Luksemburgu były podawane łącznie dla obu krajów.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych World Investment Report za lata 2002-2006 [*World Investment Report ... 2002; 2003; 2004; 2005; 2006*].

Na podstawie tab. 1 można zaobserwować, iż najczęściej BIZ *per capita* przypadało na obywatela Luksemburga (był to lider w latach 2002-2005), Belgii i Luksemburga jako całości w roku 1996 oraz w latach 1999-2001, a także Szwecji w roku 1997 i Holandii w roku 1998. Najmniejsza wartość kapitału zagranicznego spośród wszystkich 27 krajów członkowskich w omawianym okresie przypadała na obywatela Rumunii, a także Grecji oraz Litwy. Ponadto w latach 2002, 2004 i 2005 odnotowano w trzech krajach (Malta, Dania, Hiszpania) zjawisko odpływu kapitału, co wyrażone zostało w wartości ujemnej. Analizując średnie wartości napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do krajów unijnych, można zauważyć, że najlepszym rokiem był wspomniany wcześniej rok 2000, w którym wielkość ta wyniosła 26 900 mln dol. Natomiast pod względem BIZ *per capita* w roku 2002 wartość ta była najwyższa i wyniosła aż 10 639 dol. na jednego mieszkańca. Porównując te dwa lata, można zaobserwować, iż w roku 2002 wartość BIZ na mieszkańca była aż 6-krotnie większa niż w roku najlepszym pod względem ogólnego

napływu BIZ. Powodem zaistnienia takiej sytuacji był bardzo duży napływ kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych w 2002 r. do Luksemburga, który wyniósł aż 117 218 mln dol.

Rys. 2. Wartość BIZ *per capita* dla 27 krajów Unii Europejskiej w roku 2005 (w dol.)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych [World Investment Report... 2006].

Analizując rys. 2, można zaobserwować, że w roku 2005 w wielu krajach, w tym w Polsce, mimo że napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych był duży, to państwa te znalazły się w końcówce rankingu pod względem BIZ *per capita*. W omawianym okresie polska gospodarka zajęła dopiero 25 miejsce wśród krajów unijnych, ustępując większości krajów, które w tej dziedzinie wykazywały większe możliwości absorpcyjne.

W literaturze przedmiotu dość powszechnie pojawia się opinia, iż u podstaw koncepcji otwierania się na świat gospodarki każdego kraju tkwi założenie o doprowadzeniu do rozwoju gospodarczego państwa przy użyciu kapitału zagranicznego. Podstawowym zaś wyznacznikiem stopnia otwartości na zagranicę jest uwzględnianie w polityce inwestycyjnej kraju podaży oraz popytu zagranicznego, czyli kierunków rozwoju gospodarki światowej. Oznacza to, że proces ten nie dzieje się automatycznie w wyniku zaistniałych zmian politycznych, które można uznać za jeden z wielu elementów całej polityki państwa, jaką musi ono prowadzić, by zachęcało inwestorów zagranicznych do inwestowania. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne wpływają na produkt krajowy brutto podobnie jak inwestycje krajowe. Dlatego też w miarę napływu kapitału zagranicznego wzrasta PKB kraju przyjmującego. Warunek jest jeden: pojawienie się inwestora zagranicznego ze swoją działalnością nie może

spowodować wyparcia z rynku lokalnych wytwórców. Zatem bezsprzeczne staje się stwierdzenie, iż bezpośrednie inwestycje zagraniczne powinny determinować działalność inwestycyjną w każdym państwie². Każdy kraj zmaga się z ograniczeniami budżetowymi dla inwestycji nowych oraz modernizacyjnych, z niedostatecznym poziomem inwestycji realizowanych z zysków przedsiębiorstw jako reinwestycje czy też z niedostatecznym poziomem oszczędności gospodarstw domowych. Problem ten rozwiązują właśnie bezpośrednie inwestycje zagraniczne, które stanowią zewnętrzne źródło finansowania i polepszają sytuację budżetową państwa. Zatem im większy będzie napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, tym większe będą rozmiary inwestycji dokonywanych w kraju, co znajdzie odzwierciedlenie we wzroście produktu krajowego brutto. Potwierdzeniem tej tezy jest mnożnik Keynesa, który informuje, o ile wzrośnie dochód narodowy w wyniku zrealizowania inwestycji. Pewien wzrost inwestycji spowoduje zwielokrotniony wzrost dochodu narodowego i odwrotnie.

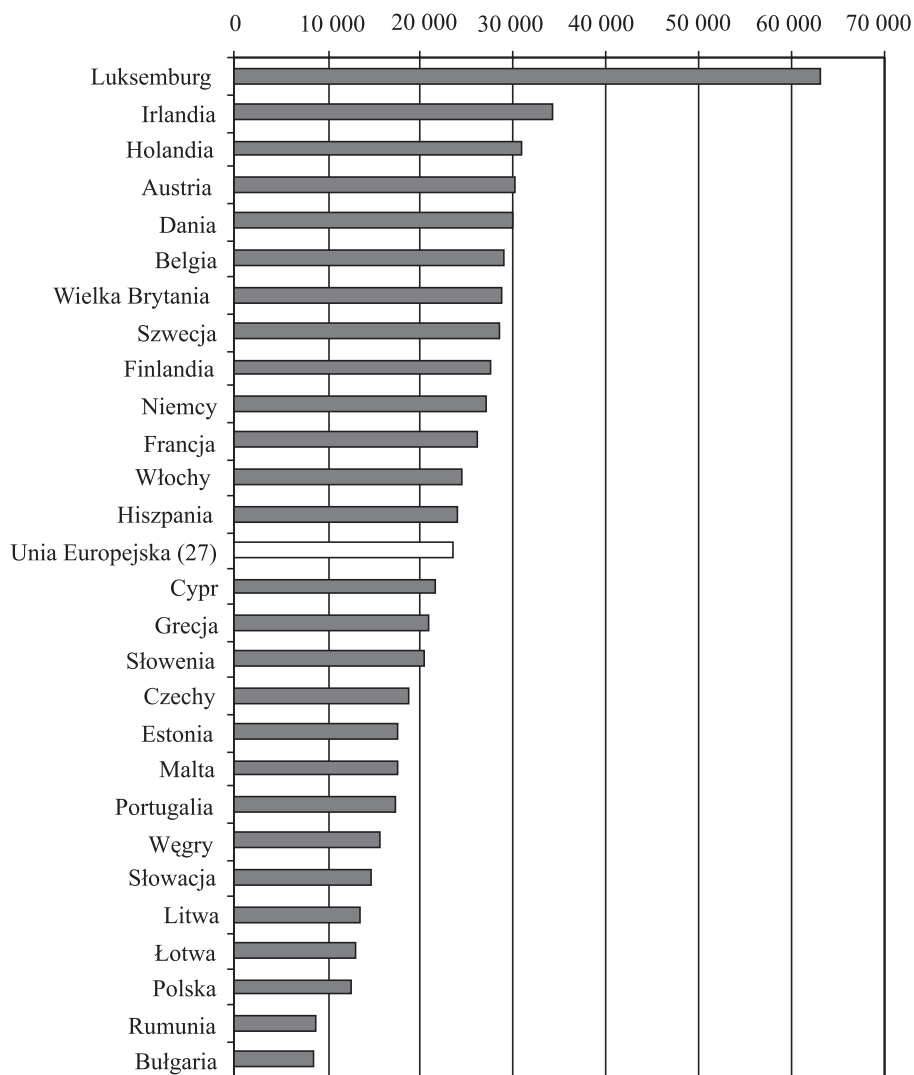
Pamiętać należy również o tym, iż na napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych wpływa wiele różnych czynników, które można podzielić na zasadnicze grupy: ekonomiczne, polityczne, naturalne oraz społeczno-kulturowe.

Determinanty ekonomiczne związane są z posiadaniem przez kraj przyjmujący inwestycje czynników makroekonomicznych, których poziom sprzyja efektywnemu inwestowaniu. Do składników tych czynników zalicza się przede wszystkim stan gospodarki państwa oraz perspektywy jej rozwoju, a także istniejącą infrastrukturę. Determinanty polityczne obejmują dwie zasadnicze grupy przyczyn, które są źródłem niepewności podejmowania zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Zaliczyć do nich należy czynniki wpływające na ogólną niestabilność systemu politycznego kraju przyjmującego oraz czynniki wynikające z polityki goszczącej rządu, które mogą być przyczyną strat dla inwestorów³. Do najważniejszych determinant lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych ze względu na ogólną stabilność polityczną kraju zalicza się: uprzednie zachowania polityczne, formę ustroju politycznego, stabilność rządu i jego program, ideologię i siłę ugrupowań opozycyjnych, konflikty polityczne, społeczne, etyczne i inne oraz udział w stowarzyszeniach integracyjnych, takich jak Unia Europejska, CEFTA, oraz organizacjach międzynarodowych (MFW, GATT). Trzecią grupą czynników decydujących o lokalizacji inwestycji zagranicznych są determinanty o charakterze naturalnym, do których zalicza się przede wszystkim położenie geograficzne, zasoby naturalne, klimat oraz inne występujące warunki naturalne. Ostatnią ważną grupą czynników determinujących lokalizację bezpośrednich inwestycji zagranicznych są różnice kulturowe i społeczne pomiędzy społeczeństwami kraju przyjmującego inwestycje oraz krajem inwestującym. Determinanty te mają duży wpływ na sposób prowadzenia kontaktów międzynarodowych, wybór rynków i strategii wejścia.

² [Starzyk 1997, s. 2].

³ [Sitek 1997, s. 92].

Analizując wartości produktu krajowego brutto, trzeba również wziąć pod uwagę, iż inwestycje i ich wpływ na wartość PKB to nie jedyne czynniki. Ważnym elementem jest również konsumpcja gospodarstw domowych, ale także wydatki z budżetu państwa oraz eksport i import towarów i usług danego kraju.

Rys. 3. Produkt krajowy brutto *per capita* w krajach unijnych w 2005 r. (w dol.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych EUROSTAT-u (www.eurostat.com).

W roku 2006 produkt krajowy brutto dla całej Unii Europejskiej wyniósł 13,3 bln dol., co stanowiło 21% ogólnego PKB wyprodukowanego na całym świecie.

cie. Tak wysoka wartość dochodu narodowego pozwoliła zająć Unii Europejskiej pierwsze miejsce na świecie. Na drugim miejscu uplasowały się Stany Zjednoczone (12,2 bln dol.), a na trzecim Chiny (8,8 bln dol.). Wśród krajów unijnych w roku 2006 największą wartość PKB osiągnęły w kolejności: Niemcy (5 miejsce na świecie), Wielka Brytania (6 miejsce) oraz Francja (7 miejsce). Podobnie jak w przypadku bezpośrednich inwestycji zagranicznych ważniejszą rolę dla niniejszego porównania odgrywa PKB *per capita*, stąd też w dalszych rozważaniach to on zostanie wykorzystany.

Na rys. 3 zaprezentowano kraje unijne pod względem osiągniętego przez nie PKB *per capita* w roku 2005. Wartość ta dla całej Unii Europejskiej⁴ wyniosła w tym okresie 22 600 dol. na jednego mieszkańca. Z 27 analizowanych krajów 13 osiągnęło wartość większą niż średnia dla tego regionu. Na czele rankingu z bardzo dużą przewagą uplasował się Luksemburg, którego PKB *per capita* za 2005 r. wyniosło aż 63 200 dol. Na drugim miejscu znalazła się Irlandia 34 400 dol., a na trzecim Holandia – 30 900 dol. Dwa ostatnie miejsca pod względem wielkości PKB na mieszkańca zajmują dwa nowe kraje członkowskie, czyli Rumunia i Bułgaria, których analizowana wartość nie przekroczyła poziomu 9000 dol. Niestety, bardzo złą jest również pozycja Polski, która zajmuje dopiero 25 lokatę wśród pozostałych państw.

Tabela 2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz produkt krajowy brutto w Unii Europejskiej w latach 1997-2005 (w mln dol.)

	BIZ			PKB		
1997	140 379	↑	–	7 752 684	↑	–
1998	267 906	↑	+ 90%	8 123 046	↑	+ 5%
1999	496 095	↑	+ 85%	8 537 274	↑	+ 5%
2000	701 750	↑	+ 41%	9 149 931	↑	+ 7%
2001	408 654	↓	–42%	9 524 857	↑	+ 4%
2002	422 482	↑	+ 3%	9 881 451	↑	+ 4%
2003	258 037	↓	– 39%	10 041 713	↑	+ 2%
2004	223 686	↓	– 14%	10 065 952	↑	+ 0,2%
2005	430 081	↑	+ 93%	11 536 165	↑	+ 5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych World Investment Report oraz Eurostatu.

Porównując zmiany, jakie wystąpiły w wartościach bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz produktu krajowego brutto w krajach unijnych, można zaobserwować, iż w przypadku PKB w omawianym okresie występował cały czas wzrost gospodarczy, natomiast analizując BIZ, odnotowano trzykrotny spadek ich napływu

⁴ Stan z roku 2005 z uwzględnieniem wszystkich 27 krajów członkowskich

w latach: 2001, 2003 oraz 2004. W roku 2001 wystąpił spadek napływu BIZ do państw członkowskich o 42% w stosunku do roku poprzedniego, w tym samym okresie odnotowany wzrost gospodarczy wyniósł 4%, co w porównaniu z rokiem poprzednim było wartością blisko dwukrotnie mniejszą. W kolejnym roku napływ BIZ wzrósł zaledwie o 3%, a wzrost gospodarczy pozostał na poziomie z roku poprzedniego. W 2003 r. poziom inwestycji dokonanych w krajach członkowskich ponownie spadł, prawie o 40%, a wzrost gospodarczy, jaki wystąpił, był o połowę mniejszy niż w roku poprzednim, czyli 2002. Zaobserwowana tendencja pozwala sądzić, iż występuje znaczny związek między napływem BIZ a zmianą wartości PKB, co potwierdzałoby działanie wspomnianego wcześniej mnożnika Keynesa.

Przedstawiona analiza może się wydawać zbiegiem okoliczności, w którym akurat w badanym okresie występuje zależność między bezpośrednimi inwestycjami a produktem krajowym brutto. W celu potwierdzenia powyższych rozważań autorka przeprowadziła badanie statystyczne, które miało zweryfikować lub potwierdzić zaobserwowane zależności. Na początku zostało przeprowadzone badanie dwóch cech liczbowych, czyli PKB oraz BIZ. W tym celu wykorzystany został współczynnik korelacji Pearsona:

$$r_{xy} = \frac{C(X,Y)}{s_x s_y},$$

gdzie: $C(X, Y)$ to kowariancja pomiędzy cechami X i Y , a s_x (s_y) to odchylenie standardowe cechy X (cechy Y). Otrzymano wartość r_{xy} na poziomie 0,73, co oznacza że zależność między tymi cechami jest zależnością znaczącą i w miarę wzrostu PKB wzrastają BIZ i na odwrót. Analiza współzależności pozwala jednak tylko na ocenę siły zależności między cechami opisującymi określoną zbiorowość statystyczną. Uzyskany wynik nie pozwala jednak stwierdzić, jak zmiana wartości jednej cechy wpływa na zmianę wartości drugiej cechy. W tym zakresie pomocna jest analiza regresji, która zobrazuje zależność cechy X od cechy Y i odwrotnie. W wyniku przeprowadzonego badania uzyskano następujące funkcje regresji:

$$1) y = 0,01x + 2,6,$$

$$2) x = 0,5y + 3,3,$$

gdzie: x – produkt krajowy brutto, y – bezpośrednie inwestycje zagraniczne.

Równanie 1 opisujące regresję Y względem X można zinterpretować następująco: wzrost PKB o 1 mln dol. w ciągu roku powoduje średni wzrost BIZ o 10 tys. dol. Natomiast w równaniu drugim, opisującym zależność odwrotną, czyli X względem Y , wzrost BIZ o 1 mln dol. powoduje wzrost PKB w krajach unijnych o 500 tys. dol.

Powyższa analiza miała na celu zbadanie zależności pomiędzy bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi a produktem krajowym brutto krajów członkowskich Unii Europejskiej przy uwzględnieniu założenia *ceteris paribus*, w którym to pod

uwagę były brane tylko zależności pomiędzy tymi zmiennymi, a wyeliminowano wpływ innych determinant. W artykule udowodniono, że pomiędzy tymi dwiema cechami występuje statystycznie istotna korelacja. Zależność ta została również potwierdzona w matematycznej analizie danych statystycznych bez wykorzystania konkretnych narzędzi ekonometrycznych, a jedynie na podstawie prześledzenia zmian procentowych obydwu zmiennych w okresie dziesięciolecia. Potwierdza się zatem teza głoszona przez ekonomistów, iż w rzeczywistości każda inwestycja, zgodnie z mnożnikiem Keynesa, przyczynia się do wzrostu produktu krajowego brutto, niezależnie od tego, czy jest to inwestycja krajowa, czy zagraniczna. Z drugiej strony w kraju, w którym rośnie dochód narodowy, pojawiają się również inwestorzy zagraniczni. Warto zatem, aby każdy kraj prowadził taką politykę proinwestycyjną, by zachęcała ona do lokowania kapitału zagranicznego, ale również taką politykę gospodarczą, by występował wzrost gospodarczy, ponieważ jedno powoduje wystąpienie drugiego.

Literatura

- Sitek E., *Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych przedsiębiorstw*, Seria: Monografie nr 46, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 1997.
- Starzyk K., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a handel zagraniczny Polski*, AE, Kraków 1997.
- World Investment Report 2002, Transnational Corporations and Export Competitiveness*, New York and Geneva 2002.
- World Investment Report 2003, FDI Policies for Development: National and International Perspectives*, New York and Geneva 2003.
- World Investment Report 2004, The Shift Towards Services*, New York and Geneva 2004.
- World Investment Report 2005, Transnational Corporations and the Internationalization of R&D*, UNCTAD, New York and Geneva 2005.
- World Investment Report 2006, FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, UNCTAD, New York and Geneva 2006.

THE INFLUENCE OF FOREIGN CAPITAL ON THE ECONOMIC GROWTH IN THE MEMBER'S OF EUROPEAN UNIONS

Summary

The main aim of this article is to show to the position and the meaning of foreign direct investment in the European Unions countries, and the influence of this on the basic macroeconomic index, which is real Gross Domestic Product. The article paid special attention to the fact that between inflow of foreign direct investment and real GDP in percentage appear to have a strong relationship. To examining od this relativeness used the following statistical methods, as: Pearson's correlation and Regression analysis.